

3. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лютого 1992 року № 2135-XII // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2135-12> (дата звернення: 30.10.2018).

4. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13 квітня 2012 року № 4651-VI // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17> (дата звернення: 30.10.2018).

5. Про організацію проведення негласних слідчих (розшукових) дій та використання їх результатів у кримінальному провадженні : наказ Генеральної Прокуратури України, МВС України, СБ України, Міністерства фінансів України, Адміністрації Державної прикордонної служби України, Міністерства юстиції України від 16.11.2012 № 114/1042/516/1199/936/1687/5. // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0114900-12> (дата звернення: 30.10.2018).

Одержано 30.10.2018

УДК 343.431

Анна Сергіївна ПОЛІТОВА,

кандидат юридичних наук,

доцент кафедри кримінально-правових дисциплін та судових експертиз факультету № 1

Донецького юридичного інституту МВС України;

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-7351-7110>

КРИМІНАЛЬНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ ЗА ТОРГІВЛЮ ЛЮДЬМИ

Торгівля людьми є однією зі сфер кримінального бізнесу, що розвивається найбільш стрімкими темпами. На сьогодні масштаби цього виду злочинної діяльності у світі набули таких розмірів, що за своїми наслідками стоять на третьому місці, а за даними деяких неурядових організацій – і на другому місці, після нелегальної торгівлі зброєю та наркотиками. Тінь торгівлі людьми, на жаль, поширюється на весь цивілізований світ. Не винятком стала й Україна.

У 2013 році у щорічній доповіді Державного департаменту США про торгівлю людьми зазначено, що «Україна є країною походження, транзиту та поступово стає країною призначення для чоловіків, жінок і дітей, яких піддають примусовій праці та сексуальній експлуатації. Українці стають жертвами торгівлі людьми в Україні, а також у Росії, Польщі, Іраку, Іспанії, Туреччині, Кіпрі, в Республіці Сейшельські Острови, Португалії, Чехії, Ізраїлі, Італії, Об'єднаних Арабських Еміратах, Чорногорії, Великобританії, Казахстані та Тунісі. Громадяни іноземних країн, включаючи Молдову, Узбекистан, Пакистан, Камерун та Азербайджан, піддавалися в Україні примусовій праці. Найбільш уразливими до торгівлі людьми є українці, які проживають у сільській місцевості з обмеженим доступом до працевлаштування.

Вербувальники часто застосовують до них насильство, обман та боргову кабалу» [1].

Криміналізація суспільно небезпечних діянь, що мають місце в суспільстві, без сумніву, відіграє провідну роль серед засобів впливу на злочинність. Практика розвитку законодавства України про кримінальну відповідальність знає багато випадків, коли раніше не карані у кримінальному порядку діяння потім визнавались законодавцем злочином. Причинами таких змін у законодавстві вчені-кримінологи називають: а) підвищення суспільної небезпечності певних діянь; б) необхідність усунення прогалин законодавства; в) появу нових суспільних відносин, що потребують охорони за допомогою норм кримінального права [2, с. 81].

Криміналізація відповідальності за торгівлю людьми відбулася у 1998 році, коли на підставі Закону України від 23.03.1998 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» Кримінальний кодекс (далі – КК) України 1960 року було доповнено статтею 124¹. Відповідно до цієї статті торгівлею людьми визнавалось відкрите чи таємне заволодіння людиною, пов'язане з законним чи незаконним переміщенням за згодою чи без згоди особи через державний кордон України або без такого для подальшого продажу або іншої оплатної передачі з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення в комерційних цілях, використання в збройних конфліктах, експлуатації її праці [3].

Навколо норми про торгівлю людьми було чимало наукових дискусій, а на практиці виникали певні складності щодо кваліфікації дій винних осіб. Здебільшого це було пов'язане з тим, що значним недоліком цієї норми було охопленням об'єктивною стороною злочину, передбаченого ст. 124¹ КК України, не купівлі-продажу людини, а лише заволодіння нею. Проте, не дивлячись на її недосконалість, вона стала першим кроком на шляху протидії торгівлі людьми.

У 2001 році відбулася значна подія – було прийнято КК України. Стаття 149 КК України, яка передбачає відповідальність за торгівлю людьми, зазнала суттєвих змін та більш чітко визначила поняття цього злочину: продаж, інша сплатна передача людини, а так само здійснення стосовно неї будь-якої іншої незаконної угоди, пов'язаної із законним чи незаконним переміщенням за її згодою або без згоди через державний кордон України для подальшого продажу чи іншої передачі іншій особі (особам) з метою сексуальної експлуатації, використання в порнобізнесі, втягнення у злочинну діяльність, залучення в боргову кабалу, усиновлення (удочеріння) в комерційних цілях, використання у збройних конфліктах, експлуатації її праці.

Не дивлячись на те, що ст. 149 КК України зазнала суттєвих змін та відрізнялась за змістом від ст. 124¹ КК України 1960 р., разом з тим, щодо її вдосконалення надійшло багато пропозицій від дослідників цієї проблеми.

Не залишилась поза увагою проблема вдосконалення аналізованої норми і народними депутатами України. Так, зокрема, у профільних комітетах Верховної Ради України у 2005 р. розглядалось кілька законопроектів з цього питання, наприклад, Проект Закону України «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексу України щодо відповідальності за торгівлю людьми, втягнення у заняття проституцією та сутенерство» (реєстр. № 4179-д від 29.04.2005), поданий народними депутатами України М. Маркуш, О. Бандуркою, О. Івченко та іншими. Також було подано два альтернативні законопроекти: «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо протидії торгівлі людьми та втягнення у заняття проституцією)», поданий на заміну народними депутатами України В. Стретовичем, Г. Буйком, та «Про внесення змін до Кримінального кодексу України (щодо відповідальності за торгівлю людьми)» (реєстр. № 7718 від 23.06.2005, внесений Кабінетом Міністрів України. Слід також відзначити, що у 2003 р. також Кабінетом Міністрів України було внесено законопроект «Про внесення змін до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексу України (щодо відповідальності за торгівлю людьми та втягнення у заняття проституцією)» (реєстр. № 4280 від 17.10.2003).

Як відзначає Д. Негодченко, ст. 149 КК України так залишилась з певними недоліками і не відповідала всім міжнародним положенням, а саме ст. 3 Протоколу про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї, що доповнює Конвенцію ООН проти транснаціональної організованої злочинності [4, с. 89].

Вважаючи за необхідне приведення ст. 149 КК України до відповідності міжнародним положенням, до статті було прийнято Верховною Радою України в рамках Закону України від 12.01.2006 «Про внесення змін до Кримінального кодексу України щодо вдосконалення відповідальності за торгівлю людьми та втягнення у заняття проституцією». Відповідно до цих змін, кримінально-караними стали визнаватися: «торгівля людьми або здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням обману, шантажу чи уразливого стану особи».

Отже, виходячи із вищевикладеного, можна зробити висновок, що цей склад злочину на протязі 1998-2006 рр. зазнавав редакційних уточнень, що обумовило значні труднощі для правоохоронних органів у тлумаченні і застосуванні зазначеної норми.

Але аналіз законодавчих ініціатив щодо вдосконалення Закону України про кримінальну відповідальність у частині відповідальності за торгівлю людьми, то у 2010 р. також було подано Проект Закону «Про внесення змін і доповнень до Кримінального та Кримінально-процесуального кодексів України (щодо захисту дитини від торгівлі людьми та експлуатації)» (реєстр. №7391 від 19.11.2010). Але цей законопроект не розглядався.

06 вересня 2018 року Верховна Рада України прийняла Проект Закону України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України (щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів)» (реєстр. № 6243 від 27.03.2017), поданий народними депутатами України І. Луценко, О. Третяков, В. Король, І. Геращенко, С. Войцеховська, А. Бабак, О. Кондратюк, Я. Безбах, В. Развадовський, М. Іонова, Ю. Мірошниченко. Обґрунтовуючи необхідність внесення змін до ст. 149 КК України, ініціаторами законопроекту відзначалось, що «як засвідчив правовий аналіз вказаної статті, окремі її положення, зокрема в частині визначення поняття «торгівля людьми» не відповідають положенням Конвенції ООН проти національної організованої злочинності та Протоколу до неї про попередження і припинення торгівлі людьми, особливо жінками і дітьми, і покарання за неї. Так, положеннями національного законодавства, зокрема статтею 149 КК України не надано чіткого визначення поняттю «торгівля людьми», що ускладнює правозастосування вказаної статті КК України на практиці» [3].

Після внесення останніх змін, змінилася й назва статті 149 замість «Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо передачі людини» стала «Торгівля людьми».

Що ж стосується самого складу злочину, то відповідно до останніх змін кримінально-караними визнаються: «Торгівля людиною, а так само вербування, переміщення, переховування, передача або одержання людини, вчинені з метою експлуатації, з використанням примусу, викрадення, обману, шантажу, матеріальної чи іншої залежності потерпілого, його уразливого стану або підкупу третьої особи, яка контролює потерпілого, для отримання згоди на його експлуатацію». Тобто, законодавець виключив із диспозиції статті «здійснення іншої незаконної угоди, об'єктом якої є людина», а також розширив способи вчинення цього злочину, зокрема, «примус», «викрадення», «матеріальна чи інша залежність потерпілого», «підкуп третьої особи, яка контролює потерпілого» та відзначив у якості обов'язкового елементу складу злочину – «отримання згоди на його експлуатацію».

Висновок. Отже, проведений нами аналіз внесення змін та доповнень до статті 149 КК України показав, що найбільш ефективним кримінально-правовим способом протидії торгівлі людьми виявляється внесення до норми. Разом з тим, відповідно до інформації Департаменту боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею

людьми, у першому півріччі 2018 року працівниками Національної поліції України виявлено 190 злочинів у сфері торгівлі людьми. За даними Міжнародної організації з міграції серед цих кримінальних проваджень лише за 14 є вирок суду. Тому, на наш погляд, необхідно не тільки вдосконалювати норми Закону України про кримінальну відповідальність, а й усувати інші причини такої сумної статистики, однією із яких є небажання потерпілих повідомляти у поліцію про свою біду.

Список бібліографічних посилань

1. Україна: доповідь Держдепартаменту США про торгівлю людьми. URL: <https://ukrainian.voanews.com/a/us-ukraine-human-trafficking/3398912.html> (дата звернення: 23.10.2018).

2. Беляев Н. А. Уголовно-правовая политика и пути ее реализации. Ленинград : Изд-во Ленинградского университета, 1986. 176 с.

3. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України у зв'язку з прийняттям Закону України «Про внесення змін і доповнень до Кодексу про шлюб та сім'ю України» : Закон України від 23.03.1998 // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: <http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2001-05> (дата звернення: 23.10.2018).

4. Негодченко Д. Кримінальна відповідальність за торгівлю людьми в Україні та Грузії: порівняльно-правовий аналіз. *Юридична Україна*. 2011. № 4. С. 88-93.

5. Проект Закону України «Про внесення змін до статті 149 Кримінального кодексу України (щодо приведення у відповідність до міжнародних стандартів)» (реєстр. №6243 від 27.03.2017) // БД «Законодавство України» / ВР України. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=61428 (дата звернення: 23.10.2018).

Одержано 24.10.2018

УДК 004.056.5

Марина Ігорівна ПОТОЧНЯК,

студентка Херсонського факультету

Одеського державного університету внутрішніх справ;

Роман Васильович БАРАНЕНКО,

кандидат технічних наук, доцент,

професор кафедри професійних та спеціальних дисциплін

Херсонського факультету Одеського державного університету внутрішніх справ

ЩОДО ЗАКОНУ УКРАЇНИ «ПРО ОСНОВНІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КІБЕРБЕЗПЕКИ УКРАЇНИ»

Розвиток інформаційних технологій активізував зміщення акцентів на «інформаційні» аспекти суспільного життя. Основною цінністю для суспільства стають інформаційні ресурси. У зв'язку з цим